

ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

У статті розглянуті підходи до вдосконалення підготовки майбутніх учителів до виховної взаємодії зі школярами, а саме: ціннісно-сміслове самовизначення у педагогічній діяльності, спрямованість на пізнання світу дітей та допомогу їм у вирішенні проблем, рефлексія щодо власного особистісного розвитку та інші.

Ключові слова: підготовка вчителя, цінність і смисл педагогічної діяльності, виховна взаємодія

У сучасних умовах розвитку педагогічної освіти особливого значення набуває оновлення підготовки майбутніх учителів до виховної взаємодії зі школярами. Соціокультурні зміни, що відбуваються у житті (комп'ютеризація, розширення простору віртуального спілкування, знецінення таких інститутів виховання, як сім'я, виробництво та ін.) призводить до суттєвих змін в особистості школяра. Тому розгляд підходів щодо удосконалення підготовки майбутніх учителів стосовно виховної взаємодії зі школярами складає основу статті.

Усвідомлення того, що виховна діяльність залежить від особистості вчителя, спонукає до розгляду її як процесу динамічних змін протягом життя, де навчання у вищому педагогічному навчальному закладі є стартовим, ціннісно-смісловим періодом самовизначення

Підготовка майбутніх учителів за своєю сутністю є особистісно розвивальним процесом, головною спрямованістю якого є цінність виховання й цінність взаємодії вчителя з вихованцем, що призводить до духовного розвитку як вихованця, так і вчителя.

Діяльність учителя, як і в цілому педагогічна діяльність, характеризується цілеспрямованістю, умотивованістю, предметністю. Н.В.Кузьміна додає до цих характеристик її продуктивність, що пов'язано з особистісними факторами діяльності вчителя, уміннями на якісно різних рівнях здійснювати взаємодію зі школярами [3, с.13]. Розглядаючи рівні продуктивності педагогічної діяльності (репродуктивно-непродуктивний, адаптивно-малопродуктивний, локально-моделюючий – середньо-продуктивний; системно-моделюючий знання – продуктивний; системно-моделюючий діяльність і поведінку – високопродуктивний), Н.В.Кузьміна звертає увагу на ті характерні особливості особистості вчителя, які визначають результат педагогічної діяльності. Якщо на низькому репродуктивному рівні основним умінням є передача знань учням, то вчитель, який здійснює свою діяльність на вищому високопродуктивному рівні, характеризується вмінням активізувати особистісні потенціали школярів, стимулювати процеси саморозвитку, самовиховання, самоосвіти [3].

Спираючись на мету освіти, викладену в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті [5, с.4–6], метою педагогічної діяльності вчителя ми визначаємо створення умов для якісних особистісних змін у суб'єктності школярів, що характеризуються прагненням до саморозвитку, самовдосконалення. Тому, розглядаючи підходи до підготовки вчителя на сучасному етапі, ми насамперед прагнемо відповісти на питання: які особистісні утворення майбутнього вчителя визначають успішність його взаємодії зі школярами і сприяють формуванню відповідних особистісних утворень у школярів.

Професійний розвиток студентів вищих педагогічних навчальних закладів слід розглядати у взаємозв'язку з особистісним самовизначенням, яке, як зазначає М.С.Пряжников, є більш складним утворенням порівняно з професійним [7, с. 6]. Сутність професійного самовизначення передбачає пошук та знаходження особистісного сенсу в

обраній професійній діяльності, а також знаходження смислу в самому процесі самовизначення [7, с.10].

Педагогічна якість учителя є інтегральною характеристикою, яка, за визначенням І.А.Зязюна, допомагає описати специфіку носія педагогічної професії на фоні представників інших професійних сфер діяльності [2]. Професійна дія з виховання відрізняється від повсякденних виховних зусиль непрофесіонала передусім тим, що містить у собі особливе ціннісне ставлення, яке поєднує людей. Професійно-педагогічна якість у цьому ракурсі базується на особливій особистісній установці людинотворення як змістово-смисловому началі професійної діяльності [2].

Свій підхід до оновлення у професійній підготовці вчителів Л.М.Мітіна аргументує динамікою змін у суспільстві, які вимагають уміння перебудовувати власну діяльність з їх урахуванням. Саме тому одним з основних підходів до підготовки вчителя на сучасному етапі має стати не тільки формуванням навичок діяльності, але й особистісних характеристик майбутніх професіоналів. Перехід від мети навчання у "вигляді знань – умінь – навичок у їх класичному розумінні до особистісних характеристик майбутнього професіонала" виступає як показник професійної зрілості людини, професійного розвитку вчителя [4].

Тільки особистісно визначаючи свою роль у житті дитини, уміючи емпатійно відчувати її стани, учитель спроможний вибудовувати виховну взаємодію, що характеризується діалогічністю й полілогічністю.

Виходячи з цього, педагогічні здібності розуміються як такі особистісні якості вчителя, які виявляються в чутливості до індивідуальних проявів дитини, яка зростає, і бажанні допомогти їй у знаходженні сенсу життя. Для цього вчитель сам повинен особистісно-професійно самовизначитись у педагогічній діяльності, тобто пов'язати її з пошуком та знаходженням смислу життя.

Особливого сенсу при цьому набуває "ставлення до іншої людини як самоцінності, здатність до децентралізації, віддачі й любові як засобу реалізації цього ставлення, творчий характер життєдіяльності, потреба в позитивній свободі, здібність до самопроєктування майбутнього, віра в здійснення наміченого, внутрішня відповідальність перед собою та іншими, прагнення до знаходження смислу життя [1, с.28]", що по суті є основною позицією підготовки вчителя до взаємодії зі школярами.

Зазначені підходи у підготовці вчителя дають змогу проєктувати його взаємодію зі школярами як особистісно орієнтовану і водночас збагачувати становлення його власного професіоналізму відповідними знаннями, уміннями і навичками.

За такого розуміння проблеми важливим є розвиток суб'єктності майбутніх учителів, що пов'язаний з усвідомленням цінностей взаємодії зі школярами, цілей і смислу педагогічної діяльності, власного статусу як референтної людини в просторі життя школярів. Виходячи з цього ми стверджуємо, що сутність змісту, форм, методів, засобів підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної взаємодії зі школярами має зазнати відповідних змін.

Підготовка майбутнього вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах як важливий особистісний компонент професійного становлення має включати розвиток спрямованості студентів на взаємодію зі школярами, яка відбиває їх ставлення до дитини, її захоплені, бажання разом з нею вирішувати проблеми особистісного зростання та ціннісно-смиислового розуміння навколишнього світу. Саме цей аспект спрямованості стимулює до самовдосконалення, саморозвитку і вимагає диференційовано, з позицій значущості для розвитку школярів, ставитися до підбору змісту, форм і методів виховної взаємодії.

Розуміння себе як суб'єкта педагогічної діяльності орієнтує професійно-педагогічну підготовку майбутніх учителів на збагачення дисциплін психолого-педагогічного циклу особистісно-розвивальним змістом, головною метою якого має стати розвиток суб'єктності майбутнього вчителя, його референтності як значущої особистості в житті школярів. Педагогічна взаємодія між учителем та школярами у просторі життя буде ефективною "лише в тому випадку, якщо його учасники – дорослий і дитина – є взаємно значущими" [6, с.7].

Головними критеріями дорослої людини є усвідомлення свого місця та ролі у світі, виявлення смислу життя як мети власного існування.

В аспекті зазначеного особливої ваги набуває процес взаємодії викладачів зі студентами у вищих педагогічних навчальних закладах, що надає основу розвитку відповідної позиції щодо виховної взаємодії зі школярами. Збагачення власного досвіду майбутніх учителів у процесі взаємодії "викладачі – студенти" діалогічним і полілогічним спілкуванням, у якому головним є прагнення зрозуміти позицію, логіку іншого, є важливим підходом до підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи.

Важливим аспектом підготовки до виховної взаємодії є усвідомлення майбутнім учителем проблем виховання школярів, особистісного впливу на їх особистісний розвиток як власних, особистісно-професійних. Вирішення цього завдання в процесі підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної роботи зі школярами, на нашу думку, є можливим через введення рефлексивних компонентів аналізу власного досвіду особистісного становлення.

Саме такий підхід, на нашу думку, сприяє формуванню певної особистісно-педагогічної свідомості майбутніх учителів, що, у свою чергу, спрямовує сприйняття виховної взаємодії зі школярами як цінності професійної діяльності.

Стосовно мотивів взаємодії з дітьми, які по суті є і смислом виховної роботи, слід зазначити, що вони мають трактуватися як зацікавленість світом дітей, який не є предметом навчання, а предстає як соціокультурна реальність їх життя і здійснює домінуючий вплив на процес особистісного розвитку.

Ми вважаємо, що зацікавленість світом дітей та захопленість спілкуванням з ними пов'язані з цінностями і смислами власної педагогічної діяльності, з розумінням свого сенсу в житті дитини, бажанням допомогти їй у вибудовуванні стратегії власного життя. Відповідно до цього мотиви обов'язковості набувають характеру самореалізації як референтної дорослої людини в просторі життя школярів.

На підставі зазначеного ми розглядаємо процес підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної взаємодії зі школярами як такий, що набуває смислу не тільки в професійно-педагогічній діяльності, а в більш широкому значенні – як отримання смислу життя.

Саме тому наступний підхід підготовки майбутніх учителів ми пов'язуємо з аналізом соціокультурного середовища життя школярів і його впливом на їх особистісний розвиток, що є одним із спонукальних мотивів пошуку смислу педагогічної взаємодії, своєї ролі значущої особистості в процесі соціалізації підростаючого покоління. Усвідомлення вчителем своїх потенційних можливостей, перспектив особистісного і професійного зростання спонукають його до постійної творчості, самовдосконалення.

Отже, урахувавши важливість вирішення означеної вище проблеми підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної взаємодії зі школярами та спираючись на основні положення щодо удосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, нами визначені основні підходи щодо вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів: спрямованість підготовки майбутніх учителів на пошук та знаходження особистісного сенсу в обраній професійній діяльності; діалогічність та полілогічність як основа взаємодії між студентом та викладачем які переносяться у технологію виховної взаємодії зі школярами; розвиток суб'єктності майбутнього вчителя ка пов'язується з усвідомленням цінностей взаємодії, цілей і смислу педагогічної діяльності, власного статусу як референтної людини в просторі життя школяра і проявляється у бажанні допомогти дитині у вирішенні її проблем; введення у систему підготовки рефлексивних компонентів аналізу власного досвіду особистісного становлення.

Кардинально важливою умовою цього процесу є підготовка вчителя, який спроможний здійснювати педагогічну діяльність у динамічно змінному середовищі дозвілля школярів. Відповідно до цього функції виховної взаємодії вчителя зі школярами значно

розширюються та набувають особистісно значущого змісту. Мотиваційна спрямованість майбутніх учителів до виховної роботи зі школярами коригується прагненням до самореалізації, що пов'язано з ціннісно-смісловим ставленням до професійно-педагогічної діяльності як важливої смислотворчальної життєвої цінності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Братусь Б.С. Аномалии личности. – М.: Мысль, 1988. – 301 с.
2. Зязюн І.А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти [Електронний ресурс] // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка (25) 2005. – С.13-18
Режим доступу:<http://eprints.zu.edu.ua/853/1/05ziasno.pdf>.
3. Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высш. шк., 1990. – 119с.
4. Митина Л.М. Учитель на рубеже веков: психологические проблемы //Л.М.Митина // Психологическая наука и образование. – 1999. – №3-4. – С.5-19.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Педагогічна освіта. – 2001. – №7. – С.4-6.
6. Петровский А.В. Трехфакторная модель значимого другого //Вопросы психологии. – 1991. – №1. – С.7-18.
7. Пряжников Н.С. Методы активизации профессионального и личностного самоопределения: Учеб.-метод.пособие – М.:Изд. Моск. псих-соц.института: Воронеж: Издательство НПО "МОДЭК", 2003. – 400 с.

Яцула Т.В.

ПОДХОДЫ К СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ВОСПИТАТЕЛЬНОМУ ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ СО ШКОЛЬНИКАМИ

В статье рассматриваются подходы к совершенствованию подготовки будущих учителей к воспитательному взаимодействию со школьниками, а именно: ценностно-смысловое самоопределение в педагогической деятельности, направленность на познание мира детей и помощь им в решении проблем, рефлексия относительно собственного личностного развития и другие.

Ключевые слова: подготовка учителя, ценность и смысл педагогической деятельности, воспитательное взаимодействие

Yatsula T.V

APPROACHES TO IMPROVE TRAINING OF TEACHERS TO THE EDUCATIONAL INTERACTION WITH SCHOOLCHILDREN

In the article the considered going is near perfection of preparation of future teachers to an educate co-operating with schoolboys, namely: valued-semantic self-determination in pedagogical activity, orientation on cognition of the world of children and help of im in the decision of problems, reflection in relation to own personality development et al.

Key words: preparation of teacher, value and sense of pedagogical activity, educate co-operation

УДК 377.3:656.61.052

Бабишена М.І.

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ – ПЕРЕДУМОВА І ГАРАНТ УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ СУДНОВИХ ОФІЦЕРІВ

У статті розкриваються суть і роль професійно важливих якостей. Висвітлено їх важливість щодо професійного становлення майбутніх спеціалістів морської галузі.

Ключові слова: професійно важливі якості, професійні компетенції, становлення фахівця, професійна діяльність.